

Vlaams
Parlement

ingediend op **1657** (2017-2018) – Nr. 2
19 juli 2018 (2017-2018)

Verslag

namens de Verenigde Commissies voor Buitenlands Beleid,
Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme
en Onroerend Erfgoed
en voor Economie, Werk, Sociale Economie, Innovatie en
Wetenschapsbeleid
uitgebracht door Herman De Croo

over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door minister Philippe Muyters

betreffende de wijziging van
de omzendbrief van 1994 (richtlijn-Van den Brande)
met betrekking tot steun aan onderzoeksprojecten
met een mogelijke militaire affiniteit
in het licht van de Europese beleidsontwikkelingen
inzake het Europese defensieactieplan

*Samenstelling van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden,
Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed:*

Voorzitter: Rik Daems.

Vaste leden:

Ingeborg De Meulemeester, Marc Hendrickx, Jan Van Esbroeck, Karl Vanlouwe, Karim Van Overmeire, Manuela Van Werde;

Sabine de Bethune, Vera Jans, Ward Kennes, Johan Verstreken;

Rik Daems, Herman De Croo;

Tine Soens, Güler Turan;

Wouter Vanbesien.

Plaatsvervangers:

Cathy Coudyser, Danielle Godderis-T'Jonck, Andries Gryffroy, Sofie Joosen, Elke Sleurs, Sabine Vermeulen;

Karin Brouwers, Griet Coppé, Joris Poschet, Valerie Taeldeman;

Jean-Jacques De Gucht, Marnic De Meulemeester;

Renaat Landuyt, Steve Vandenberghe;

Bart Caron.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin;

Christian Van Eyken.

*Samenstelling van de Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Innovatie en
Wetenschapsbeleid:*

Voorzitter: Jos Lantmeeters.

Vaste leden:

Matthias Diependaele, Andries Gryffroy, Jos Lantmeeters, Grete Remen, Axel Ronse, Sabine Vermeulen;

Robrecht Bothuyne, An Christiaens, Sonja Claes, Peter Van Rompuy;

Emmily Talpe, Daniëlle Vanwesenbeeck;

Yasmine Kherbache, Bart Van Malderen;

Imade Annouri.

Plaatsvervangers:

Paul Cordy, Annick De Ridder, Lieve Maes, Lorin Parys, Miranda Van Eetvelde, Peter Wouters;

Jenne De Potter, Martine Fournier, Kathleen Helsen, Koen Van den Heuvel;

Willem-Frederik Schiltz, Martine Taelman;

Rob Beenders, Güler Turan;

Wouter Vanbesien.

Documenten in het dossier:

1657 (2017-2018) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

INHOUD

1. Inleidende uiteenzetting van Philippe Muyters, Vlaams minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport	4
1.1. Situering.....	4
1.2. Aanleiding tot bijsturing	4
1.3. Adviezen VARIO en Vlaams Vredesinstituut	5
1.4. Basisprincipes voor een nieuwe richtlijn	6
2. Vragen en opmerkingen van de leden	7
2.1. Herman De Croo	7
2.2. Tine Soens	8
2.3. Björn Rzoska	10
2.4. Ward Kennes.....	12
2.5. Matthias Diependaele	14
3. Antwoorden van minister Philippe Muyters.....	16
4. Replieken van de leden en bijkomende antwoorden van de minister	18
Gebruikte afkortingen	22

Bijlage: zie [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Verenigde Commissies voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed en voor Economie, Werk, Sociale Economie, Innovatie en Wetenschapsbeleid behandelden op 17 juli 2018 de nota van de Vlaamse Regering betreffende de wijziging van de omzendbrief van 1994 met betrekking tot steun aan onderzoeksprojecten met een mogelijke militaire affiniteit in het licht van de Europese beleidsontwikkelingen inzake het Europese defensieactieplan. Dat gebeurde in een bespreking met Vlaams minister Philippe Muyters.

De presentatie die de minister gebruikte bij zijn inleidende uiteenzetting is te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Inleidende uiteenzetting van Philippe Muyters, Vlaams minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport

1.1. Situering

Minister *Philippe Muyters* zegt dat hij in grote lijnen de conceptnota zal volgen die aan de Vlaamse Regering werd voorgelegd. De zogenaamde richtlijn-Van den Brande over de steun aan onderzoeksprojecten met een mogelijke militaire affiniteit in het licht van de Europese beleidsontwikkelingen inzake het Europese defensieactieplan is een omzendbrief die in 1994 werd bezorgd aan de raad van bestuur van het IWT en in 1999 werd bijgesteld.

Door die omzendbrief wordt ondersteuning van onderzoeks- en innovatieprojecten en mandaten uitgesloten die gevat worden door de wet op de exportvergunningen betreffende de in-, uit en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Het toepassingsgebied van de wetgeving op de exportvergunningen is zeer ruim, zodat er in Vlaanderen sinds 1999 de facto geen overheidssteun meer is voor O&O-projecten of mandaten met een militaire affiniteit.

1.2. Aanleiding tot bijsturing

Dual-useproblematiek

Reeds in 2008 pleitte de toenmalige de Vlaamse Raad Wetenschapsbeleid – vandaag de VARIO – voor een versoepeling van de richtlijn, vooral op het vlak van de dual-usecomponent. Het argument dat toen werd aangehaald en dat nu nog meer van kracht is, is dat de civiele technologie zodanig geavanceerd is dat de meeste technologieën en producten ook de facto voor militair gebruik in aanmerking komen.

In de praktijk leidde de omzendbrief tot een te strenge selectie. Zo werd bijvoorbeeld een mobiel waterzuiveringsstation, dat onder andere gebruikt kan worden bij ontwikkelingssamenwerking, negatief beoordeeld omdat het ook door militairen zou kunnen worden gebruikt. Door dergelijke zaken is de perceptie ontstaan dat alles wat eventueel door militairen gebruikt zou kunnen worden – heel veel dus – uitgesloten zou zijn van steun. Uiteindelijk leidde dit tot een soort van zelfcensuur en werden dergelijke projecten amper of niet meer ingediend bij het IWT. Deze perceptie ook leeft bij buitenlandse investeerders, waardoor Vlaanderen zwak staat bij compensatiedossiers bij militaire aankopen.

Gewijzigd EU-defensiebeleid

Een tweede reden voor een bijsturing van de omzendbrief zijn de ontwikkelingen op Europees en federaal vlak. De EU neemt steeds meer het initiatief op het vlak

van defensie als gevolg van de gewijzigde geopolitieke situatie: geopolitieke instabiliteit, cybersecurity, terrorisme enzovoort.

Zo is er het European Defence Action Plan, dat gaat voor meer synergie tussen civiele en militaire toepassingen. Er werd ook een eigen European Defence Fund opgericht met twee belangrijke componenten: het European Defence Research Programme (EDRP) ter ondersteuning van onderzoek met Europese financiering en het European Defence Industrial Development Programme (EDIDP) voor de ondersteuning van specifieke ontwikkelingen, waar 20 procent EU-cofinanciering mogelijk is.

Deze nieuwe initiatieven worden momenteel uitgerold, waarbij er voor het EDRP 90 miljoen euro voorzien is voor onderzoek, terwijl het EDIDP in de periode 2019-2020 beschikt over 500 miljoen om ontwikkelingen te financieren. Vanaf 2021 wordt voor het researchgedeelte in 500 miljoen euro per jaar voorzien en voor het ontwikkelingsgedeelte in 1 miljard euro per jaar als cofinanciering. De Vlaamse bedrijven en onderzoekscentra kunnen hier enkel aan deelnemen mits cofinanciering vanuit Vlaanderen.

Ontwikkelingen op federaal niveau

Een derde reden zijn de relevante ontwikkelingen op het federale niveau. Defensie levert momenteel een inspanning van 4,5 miljoen euro per jaar voor defensieonderzoek. Het strategisch plan voorziet ook daar een sterke groei.

Defensie heeft de bedoeling een triplehelixmodel uit te bouwen waarbij defensie, de industrie en de onderzoekswereld samenwerken. Ook daar liggen opportuniteiten voor de Vlaamse bedrijven en kenniscentra.

1.3. Adviezen VARIO en Vlaams Vredesinstituut

Er zijn dus voldoende argumenten om een bijsturing van de richtlijn-Van den Brande te onderzoeken. De minister heeft dienaangaande advies gevraagd aan de VARIO en de parlementsvoorzitter vroeg advies aan het Vlaams Vredesinstituut. Beide adviezen werden op 19 juni 2018 toegelicht in een hoorzitting van de verenigde commissies voor Buitenlands Beleid en voor Economie (*Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1653/1). Hij zal deze adviezen dan ook niet in extenso toelichten, maar zich beperken tot de hoofdpunten.

VARIO

De VARIO stelt dat de tijd rijp is om de regelgeving inzake de financiering van dual use en militair O&O&I met overheidsmiddelen te herbekijken om de Vlaamse bedrijven dezelfde kansen te bieden als de internationale collega's. Voorts vindt de VARIO het raadzaam geen voorstel te doen voor eventuele aanpassingen aan de voorliggende richtlijnen, maar deze integraal op te heffen en ook alle verwijzingen naar deze richtlijnen in de bestaande regelgeving te schrappen.

Tot slot wordt voorgesteld om een nieuw en duidelijk kader te scheppen. De VARIO ziet twee belangrijke voorwaarden daarvoor. Met betrekking tot dual use O&O&I verwijst de adviesraad naar de EU-kaders en met betrekking tot O&O&I voor militaire finaliteit stelt hij een strategisch overleg tussen de regionale en federale beleidsniveaus voor.

Vlaams Vredesinstituut

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert het toepassingsgebied te verduidelijken en maakt hierbij referentie aan de Europese lijst van militaire goederen en de Dual-

useverordening. Het Vredesinstituut is zeer genuanceerd in zijn advies en stelt onder meer voor het bestaande beleid ten aanzien van fundamenteel onderzoek te handhaven, dit wil zeggen geen bijkomende beperkingen op te leggen ten aanzien van fundamenteel onderzoek.

Bij overheidssteun voor dual use en militair onderzoek en ontwikkeling adviseert het Vredesinstituut een verantwoorde beleidsvoering te garanderen en financiering van dual use en militair onderzoek en ontwikkeling enkel toe te laten indien de projecten in overeenstemming zijn met de Vlaamse beleidsvisies op het vlak van veiligheid, Europese integratie, buitenlands beleid, wapenexportbeleid en economisch en innovatiebeleid. Volgens het Vlaams Vredesinstituut moet in dat geval verder worden onderzocht wat de impact van een mogelijke aanpassing zou zijn op de verdeling van de middelen in het onderzoekslandschap.

Voorts pleit het Vlaams Vredesinstituut ervoor werk te maken van een proactieve outreach om te sensibiliseren rond de problematiek en de ethische principes in verband met militair onderzoek. Net als de VARIO legt het de link met de federale overheid. Het Vlaams Vredesinstituut stelt voor om met het oog op een coherent en gecoördineerd beleid, te voorzien in een interdepartementale en interfederale afstemming en samenwerking. Hierbij moet expliciet aandacht worden besteed aan de mogelijke negatieve impact op de principes van het Vlaamse exportcontroleregime. Het Vlaams Vredesinstituut vraagt met het oog op de transparantie en met het oog op de mogelijkheid van parlementaire controle tevens een duidelijke rapporteringsprocedure. Tot slot vraagt het ook om blijvend te investeren in civiele technieken inzake conflictpreventie, geweldloze conflicthantering en vredesopbouw.

1.4. Basisprincipes voor een nieuwe richtlijn

Op basis van beide adviezen heeft de minister aan de Vlaamse Regering de basisprincipes voor een nieuwe richtlijn voorgesteld. Het gaat dus om een nieuwe richtlijn, zoals de VARIO heeft voorgesteld, en niet om een aanpassing van de bestaande.

In dat voorstel worden drie categorieën gehanteerd, namelijk de uitsluiting, de steunbare of voorwaardelijke categorie en de categorie van wat steunbaar is, tenzij het Ethisch en Strategisch Adviescomité een negatief advies uitbrengt.

Tot de uitsluitingscategorie behoren alle offensieve wapensystemen uit de categorieën ML1, ML2, ML3, ML4 en ML7 A tot en met E van de gemeenschappelijke Europese lijst van militaire goederen. Het betreft daar alles wat echt met wapens te maken heeft, zoals vuurwapens, machinegeweren, munitie, bommen, torpedo's, raketten, geleide projectielen en chemische of biologische wapens. Die zaken komen absoluut niet in aanmerking voor steun in het kader van onderzoek, ontwikkeling of innovatie.

Wat wel moet kunnen, zijn zaken waarvoor al Europese programma's, zoals het EDF, federale programma's of internationale programma's bestaan. Hij wil wel een bijkomende voorwaarde stellen. De projecten op basis van die programma's kunnen zonder bijkomend ethisch onderzoek worden gesteund indien er al een ethische richtlijn voor bestaat. Het lijkt immers niet verstandig een eventueel Europees of federaal ethisch onderzoek in Vlaanderen opnieuw te voeren. Indien er al een ethische richtlijn van toepassing is, volstaat dat. In het Vlaams regeerakkoord staat ook dat het Vlaams beleid op het Europees beleid zal worden afgestemd.

Wat overblijft, kan worden gesteund indien het Ethisch en Strategisch Adviescomité geen negatief advies uitbrengt. Indien er voor een Europees, federaal of

internationaal programma nog geen ethische richtlijn is en als de dual use hoofdzakelijk van militaire aard is, kan naar dat comité worden gestapt. Dit is het geval als bij de indiening van een project de militaire toepassing bij de valorisatie staat. Indien het comité een negatief advies geeft, is dat in de ogen van de minister een bindend advies. Dit geldt ook voor de programma's die nog niet aan kwaliteitsvolle ethische richtlijnen of controles zijn onderworpen.

De minister vermeldt nog uitdrukkelijk dat, los van de steun voor onderzoek en ontwikkeling, de geldende exportbeperkingen en de geldende exportprocedures van toepassing blijven.

Beoordeling specifieke projecten

De minister licht vervolgens toe hoe de specifieke projecten zullen worden beoordeeld. Wat de procedures betreft, wil hij transparantie en een duidelijk kader creëren. De beoordeling van de steunbaarheid van de onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieprojecten wordt gedelegeerd naar het Hermes-beslissingscomité van het Agentschap Innoveren en Ondernemen. Indien dit voor een project nodig is, zal het agentschap het advies van het Ethisch en Strategisch Adviescomité vragen. Zoals het Vlaams Vredesinstituut heeft gevraagd, zal dat adviescomité beoordelen of projecten in overeenstemming zijn met de Vlaamse beleidsvisies op het vlak van ethiek, veiligheid, Europese integratie, buitenlands beleid, wapenexportbeleid, economisch beleid en innovatiebeleid. Een negatief advies van het comité is bindend en betekent dat er geen steun kan worden toegekend. Het Ethisch en Strategisch Adviescomité zal uiteraard multidisciplinair worden samengesteld, zodat er met betrekking tot alle vermelde aspecten expertise aanwezig is.

Beslissing Vlaamse Regering

De Vlaamse Regering heeft beslist de minister ermee te gelasten op basis van de vermelde principes een nieuwe richtlijn uit te vaardigen. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen krijgt de opdracht een Ethisch en Strategisch Adviescomité op te richten om de projecten te beoordelen. De samenstelling en elke wijziging ervan moet vooraf aan de Vlaamse Regering worden meegedeeld. Het Hermes-beslissingscomité beslist over het militaire gehalte en over de steunbaarheid.

Uit de ingewonnen adviezen is uitdrukkelijk de vraag gebleken om te monitoren. Tijdens de startfase komt er halfjaarlijks een rapport aan de Vlaamse Regering en aan het Vlaams Parlement met het aantal finale beslissingen over de steunbaarheid.

De minister concludeert dat hij op deze manier de richtlijn-Van den Brande up-to-date probeert te brengen. Dat gebeurt op een zeer genuanceerde manier die de Vlaamse industrie en onderzoekscentra op een normale manier laat deelnemen aan wat op het federale, Europese en internationale niveau gebeurt op het vlak van onderzoek en ontwikkeling.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

2.1. Herman De Croo

Herman De Croo vindt het een goede zaak dat er duidelijkheid wordt gecreëerd. De zelfcontrole begint bijna negatief te werken en er is meer dan eens een probleem met dual use geweest. De gsm, bijvoorbeeld, is een militaire uitvinding, maar het is zeker niet de bedoeling het gebruik van gsm's te verbieden. De violen kunnen nu weer worden gelijkgesteld.

Vlaanderen is een klein gewest met veel potentieel. Er is echter het aspect van de vergelijkbaarheid. Vlaanderen heeft heel strikte regels. De spreker vermoedt dat die regels ook in andere landen en gewesten bestaan. Hij vraagt de minister welke gewesten zich op de Vlaamse leest schoeien. Desnoods mag die informatie ook later worden bezorgd.

Het aanduiden van instellingen met een ingekorte benaming veroorzaakt soms een uitdagend gevoel. Het lid weet niet altijd meer wie er wanneer een richtlijn heeft gemaakt en wie er de opvolger van is. Er zijn in Vlaanderen heel veel comités veranderd van naam.

Hij geeft enkele voorbeelden. Enkele weken geleden heeft hij een kogelvrij vest gezien dat men kan dragen als een hemd, wat een enorme vooruitgang is. Dat schijnt echter een militair voorwerp te zijn dat deel uitmaakt van een verbodsbepaling. Hoe beoordeelt men nachtkijkers? Wat doet men met eventuele anti-ioniserend textiel? Er kan in Vlaanderen heel wat worden gedaan maar soms lijken we blijkbaar toch op de maan te leven. Een van de hier aanwezige collega's blijkt te worstelen met de vervanging van de F-16 die in de toekomst een regen van compensaties met zich zal meebrengen. De spreker pleit dan ook voor een reglementering die een houvast biedt.

Het Ethisch en Strategisch Adviescomité is niet zozeer een adviescomité, maar veeleer een opdrachtgevend comité. Als het negatief adviseert, is het de facto geen adviescomité meer. Hij pleit ervoor dat de samenstelling, de nuancering, de eventuele herziening en het beroep, goed worden uitgewerkt.

Het is goed dat er klaarheid komt in de abstracte verklaringen. Wat bedoelt men echter met iets dat geen militaire affiniteit mag hebben? Hij pleit ervoor zulke termen te vermijden.

2.2. Tine Soens

Tine Soens vindt het vreemd dat de minister het voorbeeld van de waterreservoirs aanhaalde om te staven dat de richtlijn vandaag niet goed werkt. Op 8 januari 2015 haalde hij in zijn antwoord op haar vraag om uitleg over de IWT-richtlijn (*Vragen om uitleg* VI.Parl. 2014-15, nr. 628) immers datzelfde voorbeeld aan om aan te tonen dat de richtlijn wél werkte: "Ik heb u het laatste en enige voorbeeld van het afgelopen jaar van de waterreservoirs gegeven. Mijn voorganger heeft geoordeeld dat dit misschien een militaire toepassing had maar dat het niet de basis was. Die manier van werken wil ik in de toekomst voortzetten. Ik ga geen evaluatie houden van iets wat blijkbaar in de praktijk goed werkt."

In de voorliggende conceptnota wordt gesteld: "Zowel het advies van VARIO als dit van het Vredesinstituut geven aan dat een actualisering wenselijk is en refereren hiervoor aan bestaande Europese kaders.". Het advies van het Vredesinstituut interpreteert de minister wel ietwat vreemd: "Een recente studie, uitgevoerd naar aanleiding van het debat omtrent de mogelijke actualisering van deze IWT-richtlijn, leverde geen conclusieve argumenten op om af te wijken van het voorgaande advies.". Gisteren stelde het Vredesinstituut in een persbericht nog dat de richtlijn misschien wel moet worden hervormd, maar niet moet worden versoepeld.

Minister Philippe Muyters maakt het onderscheid tussen alles wat offensief militair is en zegt dat er geen Vlaamse steun komt voor onderzoek naar raketten, bommen, vuurwapens, chemische of biologische wapens. Het Vredesinstituut stelt echter dat het onderscheid tussen offensief en defensief moeilijk als kenmerk van een product of technologie kan worden beschouwd, maar enkel van

het gebruik dat ervan wordt gemaakt. Het is dus vreemd dat de minister een lijst maakt, gebaseerd op de Europese Militaire Lijst, en dat een aantal zaken daar toch niet opstaan.

In het luik 'ontwikkeling' van het Europees Defensiefonds, dat voor 20 procent wordt gefinancierd door Europa, zal België moeten cofinancieren. De minister wil dat met Vlaams onderzoeksgeld doen voor de Vlaamse bedrijven, maar Vlaanderen heeft geen enkele stem in de aanwijzing van de projecten. Waarom wil hij wel financieren, maar kan of wil of mag hij er zelf geen zeg over hebben?

De spreekster heeft een aantal concrete vragen over het onderscheid tussen offensief en defensief. Andere categorieën van de Europese Militaire Lijst kunnen wel worden gesteund om er onderzoek naar te doen, behalve als er een negatief advies is van het Ethisch en Strategisch Adviescomité. Het gaat dan bijvoorbeeld over vuurgeleidingssystemen, wapenvizieren, computers die worden gebruikt bij bombardementen, militaire drones, gevechtsvliegtuigen, oorlogsschepen, tanks en technologie om wapens te maken die geen steun krijgen van de Vlaamse overheid. Hoe heeft de minister die categorieën bepaald? Hoe werd het onderscheid tussen offensief en defensief bepaald?

De grote vraag is ook wie het advies zal geven. Wie zal in dat adviescomité zitting hebben? Het is binnen Europa bijvoorbeeld al heel moeilijk om onafhankelijke expertise te vinden voor zulke adviescomités. Het blijkt zeer moeilijk te zijn om onafhankelijke experts te vinden voor de voorloper van het EDF. Het Vredesinstituut haalt dat ook aan in zijn advies. Het lid heeft ook veel vragen over de rol van de defensie-industrie in de selectie van de projecten, en de beoordeling en opvolging ervan. Bovendien is er grote onduidelijkheid over de transparantie en de parlementaire controle.

Is er binnen het Agentschap Innoveren en Ondernemen voldoende expertise om vast te stellen dat een dual-usedossier hoofdzakelijk van militaire aard is? Dat onderscheid valt heel moeilijk te maken. Pas dan wordt er advies gevraagd aan het Ethisch en Strategisch Adviescomité. Welke expertise is er binnen het Agentschap Innoveren en Ondernemen om dat onderscheid te maken? Als die er vandaag niet is, wat zal de minister dan doen om die expertise binnen te brengen? Welke criteria zijn er om vanuit het comité tot een negatief advies te komen? Zijn er wel criteria? Wat wordt er in rekening gebracht? Bij de wapenexportvergunningen is er een lijst van criteria die wordt meegenomen. Wordt zo'n lijst ook opgemaakt voor het adviescomité?

Het wordt de verantwoordelijkheid van het Hermes-beslissingscomité bij het Agentschap Innoveren en Ondernemen om de uiteindelijke beslissing te nemen. Vandaag ligt die beslissing bij de minister. Heeft de regering dan geen enkele zeggenschap meer over de bestemming van de Vlaamse onderzoeksgelden?

Er is geen advies nodig van het adviescomité als er bij Europese programma's ethische richtlijnen van toepassing zijn, het Vredesinstituut noemt dat een inperking van de eigen bevoegdheden. Vandaag zijn er binnen Europa al problemen met het uitvoeren van ethische beoordelingen van de eerste projecten van het EDF.

Bij de hoorzitting met de VARIO en het Vredesinstituut heeft de spreekster al aangegeven dat de Europese Commissie heeft toegegeven dat er geen human rights impact assessment geweest is. Als reden werd de beperkte scope van het project vermeld, maar ook de technische focus – er is dus best wat expertise nodig – om een dergelijke inschatting te kunnen maken, en door de weinige beschikbare tijd. In april 2018 werd gesteld dat de ethische check misschien zal plaatsvinden na de voltooiing van de projecten. Niet alleen de impact op

mensenrechten moest nog worden getoetst, maar ook de overeenstemming met de eigen Europese en de internationale wetgeving. Door de VARIO werden dat op de hoorzitting kinderziektes genoemd. Hopelijk klopt dat, maar het lid vreest ervoor. Ook onder Horizon 2020, dat al veel langer loopt, deed zich immers al hetzelfde voor. Law Train, een zeer controversieel project met Israël, is door de Europese Ethische Commissie geraakt. Ondertussen heeft de KU Leuven, een van de partners, laten weten niet meer verder te willen werken aan het vervolg van het project wegens de impact op de mensenrechten. Waarom gaat de minister de Vlaamse bevoegdheden betreffende Buitenlands Beleid inperken door volledig te vertrouwen op Europa, terwijl daar heel wat problemen bestaan?

In de conceptnota staat dat de rapportage aan het parlement tijdens de opstartfase halfjaarlijks zal gebeuren. Wat gebeurt er echter na de opstartfase? Hoe ziet de minister de democratische controle? Komt er eventueel een maandelijkse rapportage aan het parlement en het publiek zoals inzake wapenhandel?

Zullen er extra middelen worden uitgetrokken binnen het onderzoeksbudget van de Vlaamse overheid voor militair onderzoek? Als dat niet het geval is, zal er sowieso een verschuiving plaatsvinden van puur civiel onderzoek naar militair onderzoek, terwijl de motor van innovatie in het civiel onderzoek zit.

Het is jammer dat de minister-president niet aanwezig is, want hij is tenslotte verantwoordelijk voor wapenhandel. Hoe zal de minister garanderen dat wapens ontwikkeld met Vlaams overheidsgeld niet in verkeerde handen zullen vallen? Dat is een van de aandachtspunten in het advies van het Vredesinstituut: er is vandaag geen harmonisering van het wapenhandelbeleid in de EU.

Ook in de hoorzitting bracht het Vredesinstituut dat naar voren: "De mogelijke negatieve impact op de Vlaamse wapenexport en het wapenhandelsysteem werd door bijna alle internationale respondenten vermeld. In Europa is de controle op conventionele en dual-usesystemen niet geharmoniseerd: internationale consortia worden dus enkel gecontroleerd door nationale controlesystemen. Niet alleen de afgewerkte producten, maar ook de internationale uitwisselingen en de output van onderzoek en ontwikkeling vallen onder die controlesystemen en de vergunningsplicht: dus zowel e-mails, presentaties als blauwdrukken en dergelijke meer. De afgewerkte producten hebben in eerste instantie vaak de strijdkrachten van de nationale lidstaten als eindgebruiker. Echter, de Europese defensie-industrie moet exporteren om economisch leefbaar te zijn, naar NAVO-leden, maar ook naar andere landen. De Vlaamse overheid staat dus voor de uitdaging om controle te houden op waar goederen terechtkomen, ook die waarvan deelcomponenten ontwikkeld zijn met Vlaams belastinggeld. Een grote systeemintegrator, vaak gevestigd in een ander Europees land, zal doorgaans de goederen uitvoeren. Hoe kan Vlaanderen in dat kader de bestaande principes van het eigen wapenexportbeleid vrijwaren?"

Het lid stelt nog een bijkomende vraag: wat is de samenhang met de andere beleidsdomeinen en -niveaus? In het advies van het Vredesinstituut staat ook te lezen dat het "van toepassing zou moeten zijn op andere overheidsinstrumenten" waarbij steun wordt gegeven aan de industrie, zoals steun door FIT. In hoeverre wordt dat meegenomen?

2.3. Björn Rzoska

Björn Rzoska is van oordeel dat deze conceptnota van de Vlaamse Regering een breuklijn vormt met de traditie waarmee Vlaanderen al geruime tijd omgaat met oorlog en wapentuig. Het is cynisch dat in een jaar waarin Vlaanderen op alle mogelijke manieren de 'Groote Oorlog' herdenkt, een van de fundamente

daaronder, namelijk het voluit inzetten op vredeseconomie, onderuit wordt gehaald. Wie de studies leest over de manier van oorlogsvoering in de Eerste Wereldoorlog, weet dat het forceren van een doorbraak toen de inzet van verschillende oorlogswapens was. Tot op de dag van vandaag is dat wapentuig aanwezig, er zit nog steeds veel onder de grond. Vlaanderen heeft de vredesgedachte en het werken aan een vredeseconomie altijd al centraal gesteld. In die zin was de IWT-richtlijn, zeker op het vlak van ethische principes, een voorbeeld voor veel Europese landen. Deze conceptnota breekt daar nu echter fundamenteel mee.

De vraag is ook waarom deze nota nu wordt voorgelegd. Bij zijn voorbereiding van deze vergadering heeft het lid de antwoorden van de minister bekeken op eerdere vragen in verband met de IWT-richtlijn. Zoals Tine Soens al aanbracht, heeft de minister op 8 januari 2015 stellig beweerd dat hij geen reden zag voor een evaluatie van een richtlijn die goed werkte. Het voorbeeld dat de minister toen aanhaalde, gebruikt hij echter vandaag opnieuw om het tegenovergestelde te verdedigen, met name een aanpassing van de IWT-richtlijn. Waarom moet dat nu? De indruk bestaat dat het eerder het Agoria-advies was dat de minister tot enig dieper inzicht heeft gebracht, waarbij hij plots de noodzaak voelde om die IWT-richtlijn te herzien.

Parlementair gezien vindt de spreker een omzendbrief een zeer mager instrument om een fundamentele omslag in het beleid te maken. Hij hoopt dat ook de collega's van de meerderheid beseffen dat wat op tafel ligt eigenlijk een fundamentele wijziging is in het buitenlands beleid dat de Vlaamse Regering en de vorige Vlaamse regeringen hebben gehanteerd. Dit verdient een steviger parlementair debat dan de organisatie van verenigde commissies. Er wordt immers voor een fundamenteel andere koers gekozen en daarover moet ernstig worden overlegd.

Qua timing zit er geen druk op de ketel. Het EDF, het Europees programma voor onderzoek, is vrij toegankelijk voor alle bedrijven en voor de onderzoeksinstellingen. Op dat vlak is er geen medefinanciering nodig. Op Europees vlak zit er natuurlijk wel een en ander in de pijplijn, maar die medefinanciering moet nog worden goedgekeurd door het Europees Parlement en is ten vroegste gepland voor de lente van 2019. Het lijkt dus raadzaam om de nodige tijd te nemen voor een zorgvuldige afweging.

De beleidsomslag zit voor een stuk in de mogelijke subsidiëring via O&O van dit soort van ontwikkeling van wapentuig. Dat is de kern van de zaak. Het is mogelijk dat Vlaams onderzoeksgeld wordt ingezet voor het ontwikkelen van wapens en dat is een fundamentele omslag. Het lid hoopt dat er goede overwegingen worden gemaakt vooraleer hiermee wordt doorgegaan.

Verder heeft hij heel wat vragen bij het uit handen geven van een aantal instrumenten waarvoor heel wat mensen hebben gevochten binnen de Vlaamse autonomie. Op het moment dat er een ethisch advies is op het Europese of federale niveau, wordt er geen extra ethisch advies gevraagd aan de Vlaamse overheid. Het is vreemd dat Vlaanderen dat soort van instrument uit handen geeft, zeker gezien de zeer particuliere plaats van Vlaanderen binnen de geschiedenis met de ontwikkeling van een van de grootste slagvelden ooit. De minister verwees naar het Vlaams regeerakkoord, maar er zijn Europese dossiers waarin Vlaanderen via het federale niveau Europa op andere gedachten probeert te brengen, bijvoorbeeld de ESR-afschrijvingsregels.

Een extra punt hierbij is dat door de mogelijke medefinanciering van O&O op militair vlak, Vlaanderen de Belgische defensie ter wille is. Voor Europa is er immers maar één entiteit, de nv België. In andere dossiers gebeurt dit veel

logischer, bijvoorbeeld inzake spoorinvesteringen. Er is zeer lang over gediscussieerd of het nu wel of niet de opdracht was van de Vlaamse Regering om daarin te investeren en uiteindelijk is er kamerbrede steun gekomen, gezien de noodzaak en de behoeften op dat terrein. Maar in dit geval is het veel minder evident om een medefinanciering op te zetten, vooral in het kader van de Belgische defensie.

Op Europees niveau wordt door een aantal specialisten gezegd dat het op dit moment zeer moeilijk is om te zien wat dat Europese defensiebeleid precies inhoudt en welke lidstaten welke positie innemen. Er is op dit moment geen harmonisering, noch van het buitenlands beleid, noch van het defensiebeleid. Vlaanderen is bij uitstek een regio die daar zeer kritisch naar moet kijken, vooraleer mee te gaan in dergelijke operatie.

Wat dual use betreft, ziet de spreker het probleem niet ten opzichte van de huidige IWT-richtlijn. De afgelopen tien jaar zijn er maar vier dossiers voorgelegd op Vlaams niveau. Drie werden goedgekeurd en één niet. Waarom zou Vlaanderen die ethische principes nu bij het vuilnis plaatsen? Waarom is er een nieuwe richtlijn nodig? Vier dossiers op tien jaar tijd, dat is geen groot aantal. Het is interessanter dat de Vlaamse Regering en de bevoegde minister, in dit geval de minister-president, de discretionaire bevoegdheid heeft om die dossiers te beoordelen en dat het parlement kritische vragen kan stellen.

Hoe zal de parlementaire rapportage eruitzien? Is die er enkel in de opstartfase of komt er in de andere fasen ook een rapportage? Verder is hij voorstander van de oprichting van een ethisch en strategisch adviescomité, maar heeft hij wel vragen bij de samenstelling ervan. Hoe zal dat adviescomité eruitzien? Op Europees niveau heeft men inderdaad heel wat moeite om onafhankelijke experten te vinden op dat terrein. Hoe zal dat hier dan worden georganiseerd? Ook daar blijven heel wat zaken buiten het vizier van het Vlaams Parlement en dus buiten het vizier van de Vlaamse samenleving.

2.4. Ward Kennes

Ward Kennes denkt dat er in dit debat eigenlijk sprake is van een driehoek. In Vlaanderen is er een sterke pacifistische stroming na de lange geschiedenis van slagvelden. De tweede zijde van de driehoek is de Europese en internationale context, die grondig is gewijzigd, en de derde zijde de innovatie, het onderzoek naar en de ontwikkeling van nieuwe technologieën. In de voorbereidende adviezen werd erop gewezen dat Vlaanderen, door zich terecht een aantal beperkingen op te leggen, op dit moment verder gaat dan de omringende landen en regio's. De ambitie om vanuit een pacifistische overtuiging een aantal beperkingen op te leggen aan onderzoek, innovatie en technologieontwikkeling, mag absoluut niet worden losgelaten. Vlaanderen is daar strenger in en moet dat blijven. Er werd ook op gewezen dat Vlaamse bedrijven en kennisinstellingen op dit moment kansen missen, dat er internationale en interregionale evoluties zijn waardoor ze qua competitiviteit achterop dreigen te raken, en dat Europa in heel wat financieringsmogelijkheden voorziet voor onderzoek in het kader van dual-useproducten. Dan gaat het niet alleen over het defensiegerelateerde zaken, maar ook over Horizon 2020, EFRO-middelen en de competitiviteit van kmo's. De spreker heeft er begrip voor dat de Vlaamse bedrijven die boot niet willen missen.

Er bestond een omzendbrief en het is de ambitie om met een nieuwe richtlijn te komen. Het is niet onlogisch om dat instrument te blijven hanteren. Zoals bekend is de geopolitieke context gewijzigd. Zelfs de voorbije uren zijn er illustraties geweest van hoe de VS, voordien een betrouwbare Atlantische bondgenoot, nu een zeer wispelturige speler dreigt te worden. Daardoor komt Europa steeds

meer tot het besef dat het meer zelf de verantwoordelijkheid moet opnemen voor zijn defensie. Vroeger waren er bedreigingen uit het oosten, dan uit het zuiden, maar nu wordt ook de westflank onzeker. Die geopolitieke context dwingt Europa op defensievlak samen te werken en een aantal zaken gezamenlijk te ontwikkelen. Het heeft geen keuze wat dat betreft.

Technologisch gebeurt er heel veel. In de Kamer ligt op dit moment een voorstel van resolutie klaar om de inzet van 'killer robots' en gewapende drones door de Belgische defensie te verbieden. Dat lijkt een begrijpelijk en zeer goed initiatief, omdat er een situatie dreigt te ontstaan met autonome wapens die aan de controle dreigen te ontsnappen van de mensen die ze hebben ontwikkeld. Hopelijk zijn er veel veiligheidsmechanismen ingebouwd, maar autonome wapensystemen houden hoe dan ook een gigantisch risico in. Het is dus goed dat er ook internationaal aan een verbod wordt gewerkt, zoals dat ook al is gebeurd voor chemische en bacteriologische wapens. Er is ook een VN-verdrag voor nucleaire ontwapening en inzake antipersoonsmijnen. Er wordt op heel veel niveaus gewerkt aan een verbod op heel wat wapensystemen en dat is een goede zaak.

De droneontwikkeling biedt gigantische mogelijkheden voor civiele toepassingen, bijvoorbeeld inzake voedselveiligheid, ontwikkeling, engineering en mobiliteit, maar het is evident dat ook van militaire zijde wordt bekeken welke mogelijkheden dat biedt.

Eigenlijk is er een overgang gaande van spin-off naar 'spin-in'. Vroeger waren defensie en ruimtevaart voortrekkers in de ontwikkeling van nieuwe technologieën, die dan vaak een civiele vertaling kregen. Nu gebeurt er gigantisch veel op het civiele vlak en bekijken militaire en veiligheidsdiensten wat ze daarmee kunnen doen. Zo wordt er bijvoorbeeld enorm veel ontwikkeld op het vlak van cyberoorlogen en -veiligheid. Op een bepaald moment gaan anderen dan bekijken of ze daar ook iets mee kunnen doen voor niet-civiele toepassingen. Dat kan dan gaan om criminele zaken, maar het kan ook defensiegerelateerd zijn.

Er ligt een voorstel op tafel voor een nieuwe richtlijn, met drie grote blokken. Er zijn vooreerst de zaken die daadwerkelijk worden uitgesloten en het is goed dat daarover duidelijkheid wordt gecreëerd. Men mag niet vergeten dat er op dit moment wereldwijd ook gewoon uit de loop van een geweer nog zeer veel dodelijke kogels komen, dat niet alles hoogtechnologisch is. Er vallen nog heel veel slachtoffers door conventionele wapens. Daarover wordt ook een duidelijk standpunt ingenomen, net als over chemische en biologische stoffen. Het is evident dat daarover geen onduidelijkheid kan of mag ontstaan.

Dan is er het punt van de steun behoudens het negatief advies. Het is goed dat een integrale benadering wordt beoogd, die ook in overeenstemming is met Vlaamse beleidsvisies op het vlak van ethiek, veiligheid, Europese integratie, buitenlands beleid, wapenexport en economisch en innovatiebeleid. In dat Vlaams buitenlands beleid zit ook de zorg voor de mensenrechten. Dat is daar een integraal deel van en het is goed dat dit wordt meegenomen bij wat dat ethisch en strategisch adviescomité zal moeten doen. Er kan over worden gediscussieerd of een advies al dan niet bindend kan zijn en of een bindend advies een advies of een beslissing is, maar hier wordt duidelijkheid gegeven: als er op een bepaald moment een negatief advies is, dan is dat ook bindend, wat voor iedereen duidelijk is.

Er wordt gesproken over een dossierbehandelaar. Gaat het dan over een individuele beslissing van een ambtenaar, of zit daar ook een comité achter, wat maakt dat het om een collectief beslissingsproces gaat?

Wat de steun zonder de bijzondere voorwaarden betreft, deelt het lid namens zijn fractie de bezorgdheid van Björn Rzoska, dat Vlaanderen een kans laat liggen om een eigen beleid te voeren. Men gaat er blijkbaar heel snel vanuit dat als er federaal en Europees een aantal toetsingscriteria zijn, die gewoon moeten worden overgenomen. De vraag is wat een kwaliteitsvolle ethische richtlijn of controle is. Het is niet omdat iets op zich kwaliteitsvol is, dat het ook de hoge Vlaamse standaarden evenaart.

Wanneer beoogt de minister klaar te zijn met een nieuwe richtlijn? Hoe schat hij de impact in van het verminderen van de budgetten voor civiele innovatieprojecten? Er is immers mogelijk toch wat concurrentie ter zake. Op dit moment is de maatschappelijke en economische return van investeringen in civiele innovatieprojecten zeer groot, waarschijnlijk groter dan die inzake militaire innovatieprojecten.

De spreker wil ook een duidelijkere visie op de steun voor onderzoek en ontwikkeling van mogelijk defensiegerelateerde producten betreffen. Wat wordt er bedoeld met steun? Gaat dat alleen over het financiële, of ook over ruimere dienstverlening? Steun heeft natuurlijk een belangrijke financiële component, maar er is ook een dienstverleningscomponent.

Wat hij niet meteen terugvindt, maar toch een belangrijke zorg is, is dat individuele wetenschappers altijd het recht moeten hebben om aan bepaalde onderzoeken niet te participeren. Dat is een kwestie van gewetensvrijheid. Die zorg moet worden gedeeld door de Vlaamse Regering. Kan dat worden ingeschreven in een richtlijn, of hoort dit thuis op een andere plaats in de ethische comités van de onderzoeksinstellingen van universiteiten? Het is in elk geval een aandachtspunt dat niet uit het oog mag worden verloren.

De spreker vraagt hoe de minister de rol ziet van de Dienst Controle Strategische Goederen. Is daar versterking nodig? Kan die dienst voor de uitwerking van de richtlijn in het strategisch adviescomité een belangrijke rol krijgen? Hij besluit met de bedenking dat het goed is om te lezen dat voor alle producten de geldende exportbeperkingen en procedures van toepassing blijven. Dat is het gezond verstand, maar het is goed dat terug te vinden in de nota.

2.5. Matthias Diependaele

Matthias Diependaele zegt dat de vraag van het Vredesinstituut naar een grondig parlementair debat alvast is ingewilligd. Dergelijk debat moet met een disclaimer worden gevoerd, want het is een redelijk gevoelig thema. Soms moet er hard tegen het eigen hart worden ingegaan en moet er worden vastgehouden aan de logica. De tegenstanders van een aanpassing of vervanging van de richtlijn volgen echter helemaal niet de logica. Er waren heel veel vragen waarvoor hij begrip kan opbrengen, maar de basisvraag blijft overeind. Als die niet wordt beantwoord, verzeilt men in een soort debat dat lijkt op een hamster in een rad. Dat is goed voor de beweging, maar het leidt niet tot vooruitgang.

De vraag is: aanvaarden wij dat we als land defensiemateriaal nodig hebben? De tegenstanders van de richtlijn kunnen daar niet op antwoorden en blijven in hetzelfde cirkeltje draaien. Björn Rzoska verwees naar 100 jaar Wereldoorlog I, wat op zich begrijpelijk is, maar dan kan evengoed worden verwezen naar de vraag: werd er goed aan gedaan met militaire middelen IS te verdrijven in het Midden-Oosten? De spreker denkt van wel, daarvoor is dat wapentuig nodig. Leuk is dat helemaal niet, maar het is wel nodig.

Hij is het niet eens met de stelling dat er een plotse ommezwaai is in de Vlaamse pacifistische traditie, integendeel zelfs. De pacifistische traditie, die hem zeer

dierbaar is, kan op verschillende manieren worden ingevuld. Dat kan op een naïeve manier, door te stellen dat er geen wapens nodig zijn omdat we nooit bedreigd zullen worden en geen internationale verplichtingen tegenover wie of wat ook hebben, en omdat anderen het vuile werk voor ons wel zullen opknappen. Die ingesteldheid is niet alleen naïef, maar ook niet bepaald collegiaal tegenover de bondgenoten in de rest van de wereld.

De houding die de spreker voorstaat, lijkt hem veel rationeler en niet minder in lijn met de pacifistische traditie in Vlaanderen. Het gaat dan niet over het ontwikkelen of onderzoeken, zelfs niet over de aankoop, maar over het gebruik van die tuigen. Daar zit de clou, en de vraag hoe om te gaan met dat wapentuig: waar zetten we dat in en tegen wie?

Het gaat ook over de verkoop, de wapenexport. Gaan we die in handen geven aan wie dat vroeg of laat tegen ons of tegen onze bondgenoten gaat gebruiken? Daarin zit de pacifistische traditie. Beweren dat het niet maken van die keuze het summum van die traditie is, vindt de spreker een naïeve invulling van die pacifistische traditie. Wie gewaagt van een grote stijlbreuk en een grote tegenstelling, schildert het verkeerd af en blijft als een hamster in een rad.

Waarom zijn de tegenstanders van een aanpassing van de richtlijn voor een militaire interventie in het Midden-Oosten tegen de barbaren van IS, maar vinden zij het onaanvaardbaar dat er onderzoek wordt gedaan naar dat militaire tuig? Het antwoord op die fundamentele heeft hij nog altijd niet gehoord.

Verschillende sprekers hebben de vraag gesteld: waarom nu? Dat debat werd ook bij de hoorzitting al gevoerd. Het gaat niet om een economische ingesteldheid, althans niet voor de spreker. Agora stelt inderdaad die vraag en het is mooi meegenomen dat daaraan tegemoet wordt gekomen. De vraag naar de invulling van de Europese veiligheidsstrategie is echter veel belangrijker. Daar worden nu de eerste stappen in gezet. Vlaanderen moet daarin zijn verantwoordelijkheid opnemen en vanaf de eerste stappen daarin meegaan. Het gaat dan niet over de economische invulling, maar over het antwoord op de vraag die al bestaat van in de jaren 60 naar een gezamenlijke invulling van de gemeenschappelijke internationale veiligheid, waarvoor een Europese defensiestrategie moet worden uitgewerkt. Zeker nu met een aantal veranderingen in de wereldorde, maar ook binnen de EU, met de brexit. Het is een noodzaak en Vlaanderen moet daar mee invulling aan geven.

Er werd gezegd dat een kans wordt gemist om de Vlaamse strategie in te vullen. Het lid was dan ook verwonderd over de reactie van het Vredesinstituut in zijn persbericht. Hij heeft daar wel enigszins begrip voor, maar hij wil niet dat Vlaanderen een groot economisch, veiligheids-, internationaal, defensiebeleid gaat uittekenen met betrekking tot de wapenindustrie. Dat is niet de intentie. In de conceptnota staat dat heel duidelijk met twee woorden: wapenbeheersing en proportie, en hij staat volledig achter die keuze van de Vlaamse overheid. Het is een keuze om ruimte te geven aan Vlaamse bedrijven om zich te ontdoen van dat concurrentieel nadeel en een beroep te doen op de eventuele Europese steun. Dat betekent echter niet dat er plots een strategie moet worden uitgewerkt om een gigantische Vlaamse wapenindustrie op poten te zetten. De spreker ziet dus niet in dat een kans wordt gemist door een gebrek aan ambitie. Het is net het tegendeel: op de punten waar aan beperking kan worden gedaan, gebeurt dat ook en dat volstaat. Als een vacuüm wordt gecreëerd, is dat een uitnodiging om dat in te vullen, en impliciet een aanzet om zo'n wapenindustrie op poten te zetten.

Zeer goed in de conceptnota is dat bepaalde wapensystemen worden uitgesloten, wat overigens door niemand werd gevraagd. Hij kan begrijpen dat dat veeleer symbolisch is omdat we geen echte vuurwapens hebben, hoewel hij inzake chemische producten nog voorzichtig wil zijn. Puur symbolisch is het ook een duidelijk signaal dat Vlaanderen nog altijd een voortrekkersrol blijft spelen in de beheersing en proportie die worden bepleit, en dat is een zeer goede zaak.

Er werd ook verwezen naar het standpunt van de minister in januari 2015. Toen was er geen vraag naar een aanpassing van de richtlijn. Nu gaat het om het uitbouwen van de Europese defensie en Vlaanderen moet daarin mee zijn. Die middelen moeten naar Vlaanderen komen, niet alleen economisch, niet alleen voor de onderzoeksinstellingen, maar om mee aan het stuur te zitten van die strategie.

Tine Soens had het over een wat vreemde interpretatie van het advies van het Vredesinstituut. Als wordt vastgesteld dat er veel onduidelijkheid is, gaat het niet op om te stellen dat de richtlijn niet mag worden aangepast, want die onduidelijkheid kan via een aanpassing uit de wereld worden geholpen. Door iedereen op het terrein, ook door het Vredesinstituut, wordt bevestigd dat er onduidelijkheid is. Dat is nooit een goede zaak, zeker vanuit regelgevend standpunt moet altijd zo veel mogelijk duidelijkheid worden nagestreefd. Er wordt geprobeerd die onduidelijkheid weg te nemen en daarbij wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met de voorwaarden die het Vredesinstituut voorstelt. Aan Tine Soens antwoordt hij dat dit aan de hand van de EU-lijst gebeurt omdat dit net het meest duidelijke is. Als in de richtlijn zou worden ingeschreven dat offensief niet mag en defensief wel, dan zit men vast. Door zich te aligneren op de Europese lijst, is de onduidelijkheid echter weg.

Op twee momenten moet de ethische afweging gebeuren of Vlaanderen effectief de pacifistische traditie moet laten gelden: bij de verkoop en bij het inzetten van wapentuig. Wie er wel mee akkoord gaat dat we die materialen hebben maar niet aanvaardt dat daarin wordt geïnvesteerd, is pleitbezorger van een buitenlandse en veel meedogenlozere wapenindustrie.

3. Antwoorden van minister Philippe Muyters

Minister *Philippe Muyters* kan zich aansluiten bij de meeste tussenkomsten vanuit de meerderheid, zeker bij wat Matthias Diependaele al als antwoord heeft gegeven aan de oppositie.

Op de vraag van Herman De Croo antwoordt hij dat er weinig landen zijn met richtlijnen bovenop de regels. Voor zover hij weet, is er ook geen richtlijn in Wallonië. Dat heeft ook te maken met het feit dat hier in de wapenindustrie stricto sensu geen leveranciers zijn van geweren, raketten of iets dergelijks. Hij deelt volledig de opmerking in de marge over het gebruik van afkortingen. Wat de voorbeelden betreft die Herman De Croo gaf, zegt hij dat de conceptnota een groot voordeel heeft: waar er vroeger onduidelijkheden waren, komen er nu procedures. Dat geldt ook voor de militaire affiniteit. Voor al die zaken waren er in het verleden vragen. Er was zelfs een praktijk dat indien het gevoel bestond dat er militaire toepassing zou kunnen gebeuren, het dossier al niet meer ingediend werd.

Die verduidelijking is helemaal geen omslag van het Vlaamse beleid. Als een omzendbrief vandaag onduidelijk is en een nadeel creëert voor onze industrie, is die niet mee met zijn tijd omdat de interpretatie ervan zo is dat de facto moeilijker kan worden aangesloten op de internationale ontwikkelingen. Die verduidelijking is een sterkte, maar geen omslag. De basisfilosofie van pacifisme blijft immers bestaan.

De minister gaat vervolgens in op de opmerkingen over het Ethisch en Strategisch Adviescomité. Hij is er zich goed van bewust dat wat aan het Agentschap Innoveren en Ondernemen wordt opgedragen, geen eenvoudige zaak zal zijn, namelijk het kaderen van een project ten aanzien van de veiligheid, van de ethische filosofie in Vlaanderen en dergelijke. Wat de timing betreft, wil hij zo snel mogelijk werken. Hij gaat de richtlijn verder uitwerken, maar de adviescommissie moet ook worden opgericht. Het zal om een mededeling aan de Vlaamse Regering gaan en onmiddellijk daarna zullen ook de parlementsleden die informatie krijgen en hun rol daarin kunnen vervullen.

Voorts wil hij blijven herhalen dat de wetgeving op de wapenexport onverkort blijft bestaan. FIT zal dat niet ondersteunen. Als het om export gaat, blijven de bestaande regels gelden. Het wordt dus niet opengetrokken.

Hij onderstreept dat het om een verduidelijking van de bestaande omzendbrief gaat, niet over een versoepeling ervan. Het ging over de wel of niet dual use van projecten. Als er oorspronkelijk steun werd gegeven voor een puur civiele toepassing, waarna bleek dat die ook militair kan worden gebruikt, moest die steun dan worden teruggevorderd? Over dergelijke zaken wordt nu duidelijkheid gecreëerd.

Aan Tine Soens antwoordt de minister dat zeer duidelijk is welke wapens worden uitgesloten. Het woord 'offensief' was voor hem een noemer, maar dat is niet de richtlijn. De richtlijn geeft duidelijk aan welke categorieën worden uitgesloten. Er is een Europese lijst en er wordt aangegeven wat van die lijst wordt uitgesloten. Communicatief was dit echter niet zo handig, want niet iedereen weet wat categorie X, Y of Z betekent. Het is echter niet zo dat er geen steun is voor offensieve wapens. Dat is een samenvatting. De Europese lijst en de categorieën die daarop staan, geven daarover duidelijkheid. Er kan dus geen onduidelijkheid meer zijn: het gaat over de wapens die opgesomd zijn op de Europese lijst en de categorieën die in de conceptnota staan.

Het lid had het onder meer over militaire schepen en de minister geeft daar het voorbeeld van mijnenvegers. Dergelijke schepen redden vooral mensenlevens, ook van burgers. Mocht er daarrond een project zijn, vindt men dan dat dat moet worden uitgesloten, ook al kunnen die schepen niet offensief worden ingezet?

Over de parlementaire controle en de halfjaarlijkse rapportering, is de filosofie het nauw op te volgen in de startfase. Als blijkt dat halfjaarlijks rapporteren te veel is, dan kan worden beslist dat een jaarrapport volstaat. De praktijk zal dat uitwijzen en daarom is er ook een opstartfase. Met de monitoring en de gegevens die dat oplevert, zal er voldoende materiaal zijn voor een parlementair debat over wat er rond de richtlijn gebeurt.

Inzake de discussie omtrent de hoofdzakelijk militaire aard, zegt de minister dat iedereen goed moeten beseffen hoe projecten worden ingediend bij het beslissingscomité van het Hermesfonds. Er is geen verschil in vergelijking met andere projecten. Als iemand een innovatief O&O-project indient bij het beslissingscomité, dan bekijkt een dossierhouder het dossier eerst samen met experts. Daarna bekijkt het beslissingscomité dat. Een van de elementen die aanwezig moet zijn in dergelijk dossier is waar men denkt het onderzoek te kunnen valoriseren. Als daarin staat dat dit bij Defensie kan gebeuren, dan zal daar al zeker een toets gebeuren. Zelfs als dat er niet bij staat, kan nog de reflectie worden gemaakt dat dit wel eens militair zou kunnen worden gebruikt. Bij twijfel kan het Ethisch en Strategisch Adviescomité nog worden geconsulteerd.

Een lid vroeg of het militaire onderzoek niet te nadele zou komen van civiel onderzoek. De minister vindt dit een vreemde opmerking. Hij weet immers niet hoeveel projecten er ingediend zullen worden, hoeveel er zullen worden goedgekeurd en hoeveel afgekeurd. Hij weet ook niet hoeveel steun er vanuit Europa zal komen. Er zal in elk geval geen ongelooflijke switch gebeuren, zeker omdat elke steun voor de ontwikkeling van wapens en dergelijke wordt uitgesloten. Het gaat dus alleen over onderzoek en ontwikkeling inzake dual use, waarbij vooral de niet-militaire toepassing van nut is.

Inzake de vraag over de bevoegdheid van Vlaanderen, volgt de minister de redenering van Matthias Diependaele. Voor de vraag van Björn Rzoska waarom een aanpassing nu gebeurt, verwijst hij naar alles wat er gebeurt op het vlak van defensie in Europa. Dat zijn dingen van de voorbije twee jaar. Voor de minister is dat het grote verschil, samen met het meer civiele onderzoek en de meer civiele producten die ook militair kunnen worden gebruikt. Het steeds meer inschakelen van Europese onderzoeksfondsen voor defensie maakt het grote verschil. Consortia met betrekking tot innovaties en ontwikkelingen worden vandaag gevormd. Het is dan ook nuttig om aan de Vlaamse industrie te laten weten wat er kan en wat er niet kan.

Het is heel duidelijk dat het exportbeleid met betrekking tot wapentuig niet wordt gewijzigd. Voor wapentuig dat in de eerste categorie van de Europese lijst staat, is heel duidelijk wat er niet kan worden gesteund. Op de vraag dienaangaande van Ward Kennes, antwoordt de minister dat de steun enkel financieel is. Ook op dat vlak verandert er niets ten opzichte van het verleden.

Het niet-participeren van wetenschappers komt door de manier waarop een project wordt ingediend. Niemand kan worden verplicht een project mee in te dienen. Ook binnen de universiteiten bestaan er ethische regels om ervoor te zorgen dat er geen verplichting is voor gelijk welke professor om aan een onderzoek mee te werken.

Inzake de controle van de strategische of ethische goederen, ziet de minister geen reden om de ploeg van de Dienst Controle Strategische Goederen uit te breiden. Ze blijven hun actieve rol op het vlak van outreach naar de industrie en de administratie uitvoeren.

Björn Rzoska stelde dat hij het instrument van een omzendbrief niet goed vindt, maar tegelijk vindt hij de huidige omzendbrief wel heel goed. Dat is een vreemde houding. Het is niet meer dan logisch om een omzendbrief te vervangen door een andere omzendbrief.

Deze conceptnota wil duidelijkheid creëren, waardoor iedereen weet wat er wel en niet kan en op welke manier de Vlaamse industrie aan internationale programma's kan meewerken.

4. Replieken van de leden en bijkomende antwoorden van de minister

Tine Soens komt nogmaals terug op het onderscheid tussen offensief en defensief, waarvan de minister zegt dat dit vooral gebeurt voor de communicatie. In de conceptnota gaat het letterlijk over "uitsluiting van O&O&I-steun voor offensieve wapensystemen" en daaraan worden een aantal categorieën van de Europese Militaire Lijst gekoppeld. Waarom valt de ene categorie wel onder offensief en de andere niet, zoals gevechtsvliegtuigen ML10? Waarom wordt dat onderscheid gemaakt en op basis waarvan?

Ze heeft nooit gezegd dat ze tegen militair onderzoek op zich is. Militair onderzoek is ook nooit verboden geweest, ook niet onder de huidige IWT-

richtlijn. De vraag is echter of Vlaanderen militair onderzoek moet financieren. Is dat niet eerder een rol voor Defensie en de bedrijven zelf? De onderzoeksresultaten blijven eigendom van de betrokken wapenbedrijven waardoor zij hun winsten gemaximaliseerd zien, maar het risico wordt wel genomen door de Vlaamse belastingbetaler. Het lid stelt zich daar vragen bij. Duitsland is van plan om de Duitse participatie aan het EDF te laten financieren door de bedrijven zelf en door het O&O-budget van Defensie. Waarom wil Vlaanderen dit dan per se financieren zonder er zelf een zeg in te hebben? Dit is immers een exclusief federale bevoegdheid.

Is er vandaag voldoende expertise binnen het Agentschap Innoveren en Ondernemen om te beoordelen of iets hoofdzakelijk militair is? Pas dan wordt er namelijk een advies gevraagd aan het Ethisch en Strategisch Adviescomité. Dat onderscheid is niet gemakkelijk te maken.

De spreekster merkt tot slot nog op dat ze geen antwoord heeft gekregen op haar vraag over de problemen op het vlak van Europese ethische richtlijnen. De minister geeft dat uit handen, terwijl de minister-president altijd schernt met zijn voortrekkersrol als het gaat over wapenhandel waarbij Vlaanderen strenger is dan andere landen. De minister laat de voortrekkersrol op het vlak van onderzoek varen door alles uit handen te geven en volledig op de Europese richtlijn te vertrouwen, terwijl daar vandaag al heel wat vragen bij te stellen zijn.

Björn Rzoska heeft de indruk dat zijn betoog wat verkeerd begrepen is. Hij beklemtoont dat hij niets tegen het ontwikkelen van een nieuwe richtlijn heeft, wel integendeel. De IWT-richtlijn is nog altijd een goede richtlijn, maar als er verduidelijkingen moeten komen, dan heeft hij daar geen probleem mee. De vraag is alleen of bepaalde dingen moeten worden versoepeld en of de ethische standaarden binnen de huidige IWT-richtlijn moeten worden uitgebreid naar bijvoorbeeld dienstverlening. Dit verdient een breder debat, alvorens naar een nieuwe richtlijn over te gaan.

Het is de moeite waard dat het Vlaams Parlement duidelijk zijn positie bepaalt. Een minister mag werken aan een nieuwe richtlijn, maar het lid zou veel liever hebben dat er fundamenteel gediscussieerd kan worden over wat nu de positie van Vlaanderen is binnen al die thema's en hoe die nieuwe IWT-richtlijn daarin past.

De spreker heeft voorts ook vragen bij de opdeling offensief-defensief. Hoe heeft de minister dat onderscheid gemaakt? Hij heeft er geen probleem mee dat er een defensiebeleid wordt ontwikkeld en dat daarvoor wapens worden gekocht, maar de kernvraag is: gaat de Vlaamse overheid de deur open zetten om onderzoek dat een militaire toepassing heeft, te subsidiëren of te ondersteunen? Vertrekende vanuit dezelfde pacifistische traditie als Matthias Diependaele vindt hij het net geen goede zaak dat een Vlaamse overheid dat binnen haar economisch en innovatiebeleid gaat steunen. Voor hem ligt daar de ethische grens. Bedrijven kunnen vandaag zelf al een aantal dingen ontwikkelen en investeren daar ook zelf in. En op federaal niveau zijn er ook een aantal dingen mogelijk op het vlak van Defensie. De spreker wijst er nog op dat de belastingbetaler sowieso al betaalt: in het kader van het defensiebeleid worden bepaalde dingen aangekocht en dat gebeurt met belastinggeld, waaronder ook Vlaams geld.

Tot slot merkt hij nog op dat er nu onmiskenbaar een concurrentie voor de budgetten komt ten opzichte van een aantal domeinen die voor Vlaanderen veel interessanter zijn om er de spits in te nemen, dan dit soort van onderzoek en ontwikkeling.

Minister *Philippe Muyters* antwoordt dat er bij het Hermes-beslissingscomité nog nooit projecten zijn geweigerd wegens een gebrek aan geld. Hij ziet dat ook niet meteen gebeuren door een enorme toevloed van dual use. Wat militair is, wordt uitgesloten. Een aantal projecten die vandaag niet ingediend worden omdat ze ook militair gebruikt zouden kunnen worden, zullen morgen misschien wel ingediend worden. Er gebeurt wat hier in het parlement wordt gevraagd, onder meer ook door de Groenfractie: er wordt maximaal ingespeeld op onderzoeks- en ontwikkelingsmiddelen die in Europa ter beschikking zijn. Niemand hoeft te vrezen dat budgettaire middelen voor projecten die ingediend worden in het Hermes-beslissingscomité, gemist zullen worden door de verduidelijking bij de richtlijn-Van den Brande.

De minister stipt voorts aan dat alle goederen op de ML-lijst, militair zijn. Wat nu gebeurd is, is dat zeer duidelijk offensieve toepassingen, zoals vuurwapens, raketten, chemische en biologische wapens, sowieso direct uitgesloten worden. Gevechtsvliegtuigen zijn daar niet bij, want in Vlaanderen worden die niet gemaakt. De technologie om een volledig vliegtuig te maken, is hier niet voorhanden. Onderdelen die in vliegtuigen gebruikt worden, en dus mogelijk ook in gevechtsvliegtuigen, wil de minister niet uitsluiten.

Bij de richtlijn-Van den Brande moet beoordeeld worden of iets een militaire toepassing is of niet. De minister heeft nog nooit de vraag gekregen of de mensen die dat moeten beoordelen wel de nodige expertise hebben. Nu de richtlijn verduidelijkt wordt, komt die vraag wel. Ze hebben wel degelijk die expertise en als dat nodig mocht blijken, kan nog een beroep worden gedaan op experts. Er is dus geen wijziging ten opzichte van de huidige situatie.

De minister is het niet eens met de conclusie van Tine Soens dat Vlaanderen de voortrekkersrol die de minister-president naar voren schuift bij zijn exportbeleid, uit handen geeft. Het exportbeleid blijft hetzelfde en de Vlaamse Regering is en blijft vooruitstrevend op dat vlak. Waar er dual use is met militaire toepassingen wordt er een ethische check uitgevoerd die duidelijk moet maken dat wat ondersteund wordt, ook in belangrijke mate civiele toepassingen heeft.

Over die filosofie zullen hij en Tine Soens het allicht nooit eens worden, maar hij hoopt wel dat iedereen ziet wat er verduidelijkt wordt en wat er concreet uitgesloten wordt.

Matthias Diependaele wil nog reageren op wat Björn Rzoska stelde. Wie ervoor pleit om de richtlijn aan te passen om ze, zoals het Vredesinstituut vraagt, in te passen in een economische strategie, in een veiligheidsstrategie en in een buitenlandstrategie, zal inderdaad een kader creëren dat opgevuld zal worden. Dan wordt een vacuüm gecreëerd dat bedrijven zullen willen invullen. De overheid geeft dan het signaal dat ze actief een defensie-industrie wil uitbouwen en ondersteunen. Dat willen de regeringspartners niet en het is goed dat er uitdrukkelijk in de conceptnota staat: "De Vlaamse Regering wenst dit evenwel te doen met oog voor proportie en wapenbeheersing.". De conceptnota wil de industrie alleen maar tegemoetkomen in de mate dat er vandaag een probleem is op twee gebieden, namelijk concurrentieel nadeel en het binnenhalen van Europees geld. Het is niet de bedoeling een ruimere strategie uit te tekenen met betrekking tot veiligheid en dergelijke, want dan zou het signaal gegeven worden dat men de uitbouw van de defensie-industrie actief wil ondersteunen.

Hij heeft respect voor de invulling die Björn Rzoska geeft aan het pacifistische ideeëngoed. Anderen blijven worstelen met die vraag en dat is nooit een goede oplossing voor grote problemen. Op de vraag waarom de Vlaamse overheid daar zelf geld in moet steken, antwoordt hij: als ze beslist dat niet te doen, worden er minder incentives gegeven aan bedrijven om dat onderzoek in Vlaanderen te

doen en dan wordt per definitie aanvaard dat dit allemaal in het buitenland gebeurt. Het is nog altijd beter dat een deel van dat onderzoek – waar Vlaanderen goed in is, waarvan er een economische return is en waarvoor er hier een eigen ethisch afwegingskader is dat beter is dan dat in de rest van de wereld – in Vlaanderen gebeurt. De consequentie van de invulling door Björn Rzoska is aanvaarden dat dit allemaal in het buitenland gebeurt. In 99 procent van de gevallen is er daar een veel meedogenlozere wapenindustrie dan die in Vlaanderen.

Tine Soens heeft nog een concrete vraag over de laatste repliek van de minister. Hij had het namelijk voortdurend over dual use, terwijl hij in zijn conceptnota niet verwijst naar de Europese verordening waarin de dual-uselijst opgenomen is. Waarom kijkt de minister enkel naar de militaire lijst en niet naar die verordening?

Minister *Philippe Muyters* antwoordt dat voor alle projecten die bij het Hermes-beslissingscomité ingediend worden, wordt nagegaan of daarmee voornamelijk militaire toepassingen gerealiseerd worden. Daar is geen dual-uselijst voor nodig, omdat het zeer ruim kan gaan.

Jos LANTMEETERS,
voorzitter

Herman DE CROO,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

EDF	Europees Defensiefonds
EDIDP	European Defence Industrial Development Programme
EDRP	European Defence Research Programme
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ESR	Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen
EU	Europese Unie
FIT	Flanders Investment & Trade (= Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen)
IS	Islamitische Staat
IWT	(historisch) Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
kmo	kleine of middelgrote onderneming
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
ML	Militaire Lijst
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
nv	naamloze vennootschap
O&O	onderzoek en ontwikkeling
O&O&I	onderzoek, ontwikkeling en innovatie
VARIO	Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten